

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.2/06>**Курепіна О.Ю.**

Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»

СТИМУЛЮЮЧИЙ ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ІЗ ПРЕВАЛЮВАННЯМ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО КРИТЕРІЮ

У статті обґрунтовано положення про те, що сфера впливу стимулюючого правового режиму господарювання, спираючись на функціональний критерій, поширюється на суб'єктів господарювання, діяльність яких може сприяти створенню умов для загального зростання економіки шляхом підвищення інвестиційної та інноваційної активності, досягнення за підсумками здійснення господарської діяльності взаємообумовлених цілей державної економічної, соціальної та екологічної політики, що утворюють триєдину складову сталого розвитку тощо. Аргументовано положення про те, що функціональний критерій сприяє значно більшому масштабуванню ефекту від застосування правових засобів стимулюючого характеру, забезпечуючи нівелювання факторів локалізації переваг від використання правових засобів стимулюючого характеру, як-то територіальний та/або пов'язаний із набуттям особливих легітимізуючих ознак (наприклад, спеціального правового статусу тощо). Спираючись на функціональний критерій запропоновано виділити найбільш поширені види стимулюючого правового режиму господарювання, які передбачають різний ступінь та масштаб впливу на діяльність суб'єктів господарювання, а саме: 1) правові режими підтримки інвестиційної та інноваційної діяльності; 2) правовий режим підтримки окремих галузей економіки; 3) правовий режим підтримки певного виду господарської діяльності; 4) правовий режим підтримки малого та середнього підприємництва; 5) правовий режим державної допомоги суб'єктам господарювання для забезпечення розвитку регіонів; 6) правовий режим державної допомоги суб'єктам господарювання на досягнення соціальних та екологічних цілей. Обґрунтовано положення про те, що правові засоби стимулюючого характеру у межах правових режимів інвестиційної та інноваційної діяльності передбачають як різний їх обсяг та зміст, так і загальний і спеціальний порядок їх застосування. Встановлено, що одним з недоліків національної практики правового регулювання підтримки суб'єктів господарювання у окремих галузях економіки, а також підтримки малого та середнього підприємництва є відсутність кореляції порядку та умов надання державної підтримки з вимогами Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Ключові слова: стимулюючий правовий режим господарювання, функціональний критерій, види стимулюючого правового режиму господарювання із превалюванням функціонального критерію, суб'єкт господарювання, державна допомога суб'єктам господарювання.

Постановка проблеми. Економічне піднесення країни, особливо з урахуванням перспектив повоєнного відновлення виробничих та невиробничих сфер національного господарства, вбачається за можливе у разі якомога повного використання потенціалу стимулюючого правового режиму господарювання, який, у попередніх авторських розробках, запропоновано розгля-

дати як систему правових норм, спрямованих на регулювання господарських відносин із використанням комплексу правових засобів стимулюючого характеру, які переслідують мету створення передумов для реалізації державної економічної політики за її пріоритетними напрямками у спосіб, який забезпечить сталий розвиток держави та суспільства [1].

У попередніх авторських наукових пошуках зазначеної проблематики було наголошено на тому, що правотворча та правозастосовна практика виходять з того, що застосування правових засобів стимулюючого характеру у передбачених актами законодавства України випадках уможливується у разі набуття суб'єктами господарювання спеціального правового статусу.

Водночас, сфера впливу стимулюючого правового режиму господарювання, спираючись на функціональний критерій, поширюється на суб'єктів господарювання, діяльність яких може сприяти створенню умов для загального зростання економіки шляхом підвищення інвестиційної та інноваційної активності, досягнення за підсумками здійснення господарської діяльності взаємообумовлених цілей державної економічної, соціальної та екологічної політики, що утворюють триєдину складову сталого розвитку тощо. Відповідно, функціональний критерій сприяє значно більшому масштабуванню ефекту від застосування правових засобів стимулюючого характеру. При цьому забезпечується нівелювання факторів локалізації переваг від використання правових засобів стимулюючого характеру, як-то територіальний та/або пов'язаний із набуттям особливих легітимізуючих ознак (наприклад, спеціального правового статусу тощо).

Відтак, висвітлення особливостей інтеграції функціонального критерію у механізм реалізації стимулюючого правового режиму господарювання, а також обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення законодавства у досліджуваній сфері відносин становлять науковий інтерес та зумовлюють актуальність виконання представленого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У юридичних наукових джерелах окремі питання застосування правових засобів стимулювання економіки, у тому числі у межах спеціальних режимів господарювання, розкривалися у працях Ю.Є. Атаманової, В.Е. Вакім, М.Д. Василенка, О.М. Вінник, С.І. Єршової, О.Р. Зельдіної, Л.В. Крупи, О.Е. Ліллемяе, Д.В. Лічак, А.В. Матвеевої, Т.В. Некрасової, Я.В. Петруненка, О.П. Подцерковного, В.В. Поєдинок, С.В. Серебряка, Д.Ю. Сіюшова, Л.В. Таран, В.А. Устименка, І.М. Феофанової, В.В. Чайковської, В.С. Щербини та ін.

В той же час у запропонованому дослідженні приділяється увага недостатньо висвітленим у наукових джерелах питанням, пов'язаним із характеристикою стимулюючого правового

режиму господарювання із превалюванням функціонального критерію.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення особливостей стимулюючого правового режиму господарювання із превалюванням функціонального критерію.

Виклад основного матеріалу. Насамперед, слід зазначити, що, спираючись на наукові дослідження, присвячені проблематиці державної допомоги суб'єктам господарювання, можна висувати, що саме функціональний критерій закладено в основу умовної класифікації заходів стимулюючого впливу на горизонтальні та галузеві.

Як зазначає О.Е. Ліллемяе, державна допомога суб'єктам господарювання складається із галузевої державної допомоги (заходи, що стосуються окремих галузей економіки, зокрема, сільське господарство, рибальство, видобуток вугілля та ін.) та державної допомоги для горизонтальних цілей, такі як дослідження і наукові розробки, охорона навколишнього природного середовища, підтримка малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць або навчання, допомога для регіонального розвитку тощо. На думку вченої, перший вид вважається таким, що потенційно може спотворювати конкуренцію, в той час як горизонтальна допомога зачіпає всі або більшість підприємств, спрямовуючи державні кошти на різні цілі, тим самим виступаючи найоптимальнішим варіантом в умовах ринкової конкуренції [2, с. 78]. Близьку за характером оцінку горизонтальній та галузевій допомозі надає у своєму дисертаційному дослідженні І.М. Феофанова [3, с. 58-59].

Водночас аналіз законодавства України дозволяє дійти висновку про те, що функціональний критерій інтегрується у стимулюючий правовий режим господарювання, дозволяючи поєднувати правові засоби таким чином, що це забезпечує різний ступінь та масштаб впливу на діяльність суб'єктів господарювання. Відтак, не ставлячи за мету надати вичерпний перелік видів стимулюючого правового режиму господарювання із превалюванням функціонального критерію, вбачаємо за доцільне висвітлити наступні, що отримали найбільше поширення, а саме:

1. Правові режими підтримки інвестиційної та інноваційної діяльності.

Зазначені правові режими характеризуються багатокomпонентним міжсекторальним ефектом та значним рівнем масштабування, оскільки залучення інвестицій та впровадження інновацій

справляють істотний вплив на структуру економіки та модель її розвитку, створюючи умови для переходу до економіки циркулярного типу, «зеленої» економіки, економіки сталого розвитку тощо.

При цьому можна стверджувати, що правові засоби стимулюючого характеру у межах правових режимів інвестиційної та інноваційної діяльності передбачають як різний їх обсяг та зміст, так і загальний і спеціальний порядок їх застосування.

Зокрема, у загальному порядку надається рівний для всіх суб'єктів інвестиційної діяльності обсяг гарантій їх прав і захисту інвестицій, що кваліфікується нами як правові засоби вертикального типу у системі засобів стимулюючого правового режиму господарювання.

Як наголошується у ч. 1 ст. 18 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991, держава гарантує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних інтересів її суб'єктів. Умови договорів, укладених між суб'єктами інвестиційної діяльності, зберігають свою чинність на весь строк дії цих договорів і у випадках, коли після їх укладення законодавством (крім податкового, митного та валютного законодавства, а також законодавства з питань ліцензування певних видів господарської діяльності) встановлено умови, що погіршують становище суб'єктів або обмежують їх права, якщо вони не дійшли згоди про зміну умов договору. В той же час з метою забезпечення сприятливого та стабільного інвестиційного режиму держава встановлює державні гарантії захисту інвестицій у значенні системи правових норм, які спрямовані на захист інвестицій та не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів) (ч. 1 ст. 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність») [4].

В той же час обсяг та форми державної підтримки, як впливає із змісту ч. 1 ст. 12-1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» переважно у фінансовій формі, а також спеціальний порядок відбору інвестиційних проєктів, для реалізації яких надається державна підтримка, визначаються як згаданим Законом, так і іншими актами чинного законодавства України.

Зокрема, згідно з ч. 3 ст. 12-1 Закону України «Про інвестиційну діяльність», відбір інвестиційних проєктів, для реалізації яких надається державна підтримка, здійснюється на конкурсній основі з урахуванням результатів державної експертизи, проведеної відповідно до ст. 15 цього Закону. У зв'язку з цим варто згадати Порядок

відбору інвестиційних проєктів, для реалізації яких надається державна підтримка, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.11.2013 № 835, яким визначено механізм відбору інвестиційних проєктів, для реалізації яких, відповідно до ч. 1 ст. 12-1 Закону України «Про інвестиційну діяльність», надається державна підтримка, перелік документів, що подаються для відбору та критерії відбору і визначення форми надання державної підтримки [5].

Зважаючи на те, що напрями інвестиційної діяльності, за якими надається державна підтримка для реалізації інвестиційних проєктів, визначаються стратегічними або програмними документами, затвердженими в установленому законодавством порядку, перелік документів, що подаються для відбору, а також порядок та критерії відбору встановлюються Кабінетом Міністрів України для кожного напрямку, за яким надається державна підтримка. У зв'язку з цим, можна навести Порядок відбору інвестиційних проєктів у вугільній галузі, для реалізації яких надається державна підтримка/допомога у формі державних гарантій, постановою Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 742, яким визначено механізм відбору інвестиційних проєктів, спрямованих на розвиток вугільної галузі, перелік документів, що подаються для відбору, та критерії відбору [6].

Беручи до уваги те, що державна підтримка для реалізації інвестиційних проєктів надається у формах визначених ч. 1 ст. 12-1 Закону України «Про інвестиційну діяльність», а саме шляхом: співфінансування реалізації інвестиційних проєктів за рахунок коштів державного бюджету; надання відповідно до законодавства для реалізації інвестиційних проєктів державних гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єкта господарювання; кредитування за рахунок коштів державного бюджету суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проєктів; повної або часткової компенсації за рахунок коштів державного бюджету відсотків за кредитами суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проєктів; застосування інших форм, передбачених цим Законом, можна дійти висновку про переважно договірну підставу надання перелічених форм підтримки, які за авторською класифікацією відносяться до видів правових засобів горизонтального типу у системі засобів стимулюючого правового режиму господарювання.

Обсяг та зміст, а також порядок застосування правових засобів стимулюючого характеру мають свої особливості і у сфері інноваційної діяльності.

Зокрема, держава в рівній мірі гарантує суб'єктам інноваційної діяльності: підтримку інноваційних програм і проектів, спрямованих на реалізацію економічної та соціальної політики держави; підтримку створення та розвитку суб'єктів інфраструктури інноваційної діяльності; охорону та захист прав інтелектуальної власності, захист від недобросовісної конкуренції у сфері інноваційної діяльності; вільний доступ до інформації про пріоритети державної економічної та соціальної політики, про інноваційні потреби та результати науково-технічної діяльності, крім випадків, передбачених законом; підтримку щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері здійснення інноваційної діяльності (ст. 329 Господарського кодексу України від 16.01.2003) [7].

Водночас державна підтримка реалізації інноваційного проекту, передбачена Законом України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002, надається за умови його державної реєстрації. При цьому сам факт державної реєстрації інноваційного проекту не передбачає будь-яких зобов'язань щодо бюджетного кредитування його виконання чи іншої державної фінансової підтримки (ч. 2 ст. 12 та ч. 10 ст. 13 Закону України «Про інноваційну діяльність») [8].

2. Правовий режим підтримки окремих галузей економіки.

До прикладів впровадження стимулюючого правового режиму господарювання у певній галузі економіки можна віднести комплекс заходів з боку держави, спрямованих на підтримку суб'єктів господарювання у пріоритетних галузях національної економіки.

Так, Законом України «Про розвиток літакобудівної промисловості» від 12.07.2001 літакобудування визнається пріоритетною галуззю економіки України і науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи по створенню нової авіаційної техніки відносяться до категорії критичних технологій (ст. 1). Як зазначено у ст. 3-1 Закону України «Про розвиток літакобудівної промисловості», на період з 01.01.2013 до 01.01.2025 запроваджується державна фінансова підтримка збуту авіаційної техніки вітчизняного виробництва через механізм здешевлення кредитів шляхом часткової компенсації ставки за кредитами комерційних банків, залученими суб'єктами господарювання у національній валюті для закупівлі такої техніки. Компенсація надається експлуатантам авіаційної техніки, які знаходяться на території України, виключно для авіаційної техніки вітчиз-

няного виробництва, за відсотки, фактично сплачені у поточному бюджетному періоді, у розмірі облікової ставки Національного банку України, що діє на дату сплати зазначених відсотків [9].

Додатково можна згадати Закон України «Про заходи щодо державної підтримки суднобудівної промисловості в Україні» від 18.11.1999, яким передбачалося запровадження на період з 01.01.2005 до 01.01.2012 державної фінансової підтримки будівництва морських, річкових суден та інших плавучих засобів і реконструкції основних виробничих фондів підприємств суднобудівної промисловості через механізм здешевлення кредитів шляхом визначення часткової компенсації ставки за кредитами комерційних банків (ст. 2-1) [10].

Важливою та такою, що відповідає, так званим, горизонтальним цілям, у разі дотримання певних умов, відповідно до Регламенту Ради ЄС 2015/1588 від 13.07.2015 щодо застосування статей 107 та 108 Договору про функціонування Європейського Союзу до окремих категорій горизонтальної державної допомоги (кодифікація), визнається підтримка суб'єктів господарювання у сферах сільського господарства, лісового господарства, сектору рибальства тощо [11].

Водночас одним з недоліків національної практики правового регулювання підтримки суб'єктів господарювання у відповідних галузях економіки слід визнати відсутність кореляції порядку та умов надання державної підтримки з вимогами Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 01.07.2014 [12].

І це в той час, коли правова практика Європейського Союзу (далі – ЄС) переконує в тому, що відносини з підтримки окремих галузей економіки мають регулюватися згідно з підходами, закріпленими в правових актах щодо державної допомоги. При цьому Європейською Комісією на постійній основі вживаються заходи, спрямовані на поширення загальних горизонтальних положень державної допомоги на різні галузі економіки, зокрема її промислової складової.

У зв'язку з цим доречно згадати положення Рамкової угоди щодо державної допомоги суднобудуванню від 14.12.2011 № 2011/C 364/06 (далі – Рамкова угода), якою передбачаються конкретні положення щодо інноваційної та регіональної допомоги суднобудуванню, а також положення про експортні кредити. Як зазначено у п. 1 Рамкової угоди, відповідно до своєї політики, спрямованої на забезпечення підвищеної прозорості та спрощення правил державної допомоги, Євро-

пейська Комісія прагне, наскільки це можливо, усунути відмінності між правилами, що застосовуються до суднобудівної промисловості та інших галузей промисловості, поширивши загальні горизонтальні положення на суднобудівний сектор. В той же час Європейська Комісія визнає, що допомога суднобудівному сектору може вважатися сумісною з внутрішнім ринком відповідно до Договору про функціонування Європейського Союзу та горизонтальними інструментами державної допомоги, якщо інше не передбачено відповідними актами ЄС (п. 8 Рамкової угоди) [13].

Відповідно, вбачається за доцільне передбачити як у законах України «Про розвиток літакобудівної промисловості», «Про заходи щодо державної підтримки суднобудівної промисловості в Україні», так і в інших нормативно-правових актах, які встановлюють заходи стимулювання суб'єктів господарювання у окремих галузях національної економіки, положення про здійснення підтримки лише на підставах та умовах, у формах та способ, що визначаються Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та іншими нормативно-правовими актами, прийнятими на виконання вимог цього Закону.

Тим більше, до переліку категорій державної допомоги, щодо яких Кабінет Міністрів України визначає критерії оцінки допустимості, включено допомогу на підтримку окремих галузей економіки (п. 8 ч. 2 ст. 6 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»). І, зокрема, оцінка допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання у вугільній галузі здійснюється на підставі однойменних Критеріїв, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 13.01.2021 № 38 [14].

3. Правовий режим підтримки певного виду господарської діяльності.

Слід зауважити те, що можливість стимулювання з боку держави суб'єктів господарювання, що здійснюють окремі види господарської діяльності, через призму критеріїв допустимості державної допомоги отримала вираз у вітчизняній правовій системі.

Так, проведення оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання в галузі цивільної авіації, що надається з метою сприяння авіаційній діяльності з надання послуг, які надаються в аеропорту для забезпечення функціонування аеропортів, на відкриття нових повітряних маршрутів, на надання послуг, що становлять загальний економічний інтерес, а також держав-

ної допомоги, яка має соціальний характер, для забезпечення перевезення пасажирів повітряним транспортом, передбачено Критеріями оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання в галузі цивільної авіації, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2024 № 26 (п. 1) [15].

Додатково вбачається за доцільне згадати Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для провадження діяльності, пов'язаної із спортивною інфраструктурою, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 13.02.2024 № 161. До категорій отримувачів державної допомоги за цими Критеріями належать суб'єкти господарювання, які одночасно: не перебувають у скрутному становищі; провадять діяльність, пов'язану з інфраструктурою, що використовується для пропонування та/або реалізації товарів (робіт, послуг) на ринку (економічну діяльність) (п. 4) [16].

4. Правовий режим підтримки малого та середнього підприємництва.

Зважаючи на те, що підтримка малого та середнього підприємництва сприяє досягненню горизонтальних цілей та визнається одним з видів сумісної з внутрішнім ринком ЄС державної допомоги, що знайшло вияв у Регламенті Комісії (ЄС) № 651/2014 від 17.06.2014 про визнання певних категорій допомоги сумісними з внутрішнім ринком на застосування статей 107 та 108 Договору (так званого Загального блоку виключень регулювання – аббревіатура англійською мовою GBER) (далі – Регламент Комісії (ЄС) № 651/2014) із останніми змінами, внесеними у червні 2023 року [17], вбачається за доцільне звернути увагу на те, що дещо десинхронізованими із Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» виглядають положення Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 [18].

Зокрема, у ст. 2 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», яка визначає законодавчу базу у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, відсутнє згадування Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання». Окрім цього, у тексті Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» не використано жодних бланкетних норм, які б свідчили про визнання взаємозв'язку між нормами цього Закону (особливо в частині визначення

умов надання державної підтримки суб'єктам малого і середнього підприємництва, визначених у ст. 12) та Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Відповідно, вбачається за доцільне внести зміни до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» із закріпленням норми про те, що:

Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» складає нормативну базу регулювання відносин у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні (ст. 2);

надання державної підтримки суб'єктам малого і середнього підприємництва здійснюється на підставах та умовах, у формах та способ, що визначаються Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та іншими нормативно-правовими актами, прийнятими на виконання вимог цього Закону (ст. 12).

На даний час умови державної підтримки малого і середнього підприємництва отримали деталізацію у Критеріях оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для підтримки середнього та малого підприємництва, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 № 348 [19]. І саме з врахуванням зазначених Критеріїв мають формуватися державні програми підтримки малого і середнього підприємництва, а також відповідні порядки надання державної підтримки, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

5. Правовий режим державної допомоги суб'єктам господарювання для забезпечення розвитку регіонів.

Слід зазначити, що правову основу надання державної допомоги суб'єктам господарювання для забезпечення розвитку регіонів складають Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для забезпечення розвитку регіонів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 р. № 348 [20]. Водночас суспільні відносини з надання державної допомоги для розвитку регіонів складають предмет правового регулювання актів законодавства ЄС, а саме Комунікації Європейської Комісії «Керівні принципи щодо регіональної державної допомоги» від 29.04.2021 № 2021/С 153/01 [21].

За підсумками порівняльного аналізу зазначених вище актів національного законодавства та права ЄС у межах попередньо виконаного дослідження виявлено низку суперечностей, які

є наслідком неповного врахування норм права ЄС, та запропоновано можливі шляхи їх усунення [22, с. 63–71]. Відповідно, у межах цього дослідження не вбачається за доцільне представлення детального аналізу проблематики правового регулювання надання державної допомоги суб'єктам господарювання для забезпечення розвитку регіонів.

6. Правовий режим державної допомоги суб'єктам господарювання на досягнення соціальних та екологічних цілей.

Правову основу державного стимулювання суб'єктів господарювання до соціально відповідальної поведінки та впровадження у власну діяльність високих екологічних стандартів, сприяючи тим самим реалізації Цілей сталого розвитку до 2030 року, складають визначені Кабінетом Міністрів України критерії оцінки допустимості державної допомоги на зазначені цілі. Так, доречно згадати Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 31.01.2018 № 33 [23] та Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на охорону навколишнього природного середовища, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 11.10.2021 № 1060 [24]. Зазначені правові акти прийнято як на підставі Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», так і з урахуванням спеціальних актів національного законодавства.

Водночас аналіз відповідних актів права ЄС, зокрема Регламенту Комісії (ЄС) № 651/2014 та Повідомлення Європейської Комісії щодо поняття державної допомоги, як зазначено у статті 107(1) Договору про функціонування Європейського Союзу від 19.07.2016 № С/2016/2946 [25], засвідчує наявність правових колізій у національному законодавстві щодо визначення підстав та умов, а в деяких випадках і у необґрунтованій кваліфікації окремих заходів підтримки як виду державної допомоги.

Зазначені питання отримали ґрунтовне висвітлення у окремому авторському дослідженні, наданому для оприлюднення і, з урахуванням цієї обставини, не будуть розглядатися у цій роботі.

Висновки. За підсумками виконаного дослідження можна дійти наступних висновків:

обґрунтовано положення про те, що сфера впливу стимулюючого правового режиму гос-

подарювання, спираючись на функціональний критерій, поширюється на суб'єктів господарювання, діяльність яких може сприяти створенню умов для загального зростання економіки шляхом підвищення інвестиційної та інноваційної активності, досягнення за підсумками здійснення господарської діяльності взаємообумовлених цілей державної економічної, соціальної та екологічної політики, що утворюють триєдину складову сталого розвитку тощо;

аргументовано положення про те, що функціональний критерій сприяє значно більшому масштабуванню ефекту від застосування правових засобів стимулюючого характеру, забезпечуючи нівелювання факторів локалізації переваг від використання правових засобів стимулюючого характеру, як-то територіальний та/або пов'язаний із набуттям особливих легітимізуючих ознак (наприклад, спеціального правового статусу тощо);

спираючись на функціональний критерій запропоновано виділити найбільш поширені види стимулюючого правового режиму господарювання, які передбачають різний ступінь та масштаб впливу на діяльність суб'єктів господарювання, а саме: 1) правові режими підтримки інвестиційної та інноваційної діяльності; 2) правовий режим підтримки окремих галузей економіки; 3) правовий режим підтримки певного виду господарської діяльності; 4) правовий режим підтримки малого та середнього підприємництва; 5) правовий режим державної допомоги суб'єктам господарювання для забезпечення розвитку регіонів; 6) правовий режим державної допомоги суб'єктам господарювання на досягнення соціальних та екологічних цілей;

обґрунтовано положення про те, що правові засоби стимулюючого характеру у межах правових режимів інвестиційної та інноваційної діяльності передбачають як різний їх обсяг та зміст, так і загальний і спеціальний порядок їх застосування. Відзначається, що у загальному порядку надається рівний для всіх суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності обсяг гарантій їх прав. Водночас акцентовано увагу на тому, що спеціальним є порядок реєстрації інвестиційних та інноваційних проєктів, їх відбору, а також диференційованим є вибір та застосування конкретних видів державної підтримки;

встановлено, що одним з недоліків національної практики правового регулювання підтримки суб'єктів господарювання у окремих галузях економіки, а також підтримки малого та середнього підприємництва слід визнати відсутність кореляції порядку та умов надання державної підтримки з вимогами Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання». Відповідно, запропоновано передбачити як у законах України «Про розвиток літакобудівної промисловості», «Про заходи щодо державної підтримки суднобудівної промисловості в Україні», так і в інших нормативно-правових актах, які встановлюють заходи стимулювання суб'єктів господарювання у окремих галузях національної економіки, а також у Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» положення про здійснення підтримки на підставах та умовах, у формах та спосіб, що визначаються Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та іншими нормативно-правовими актами, прийнятими на виконання вимог цього Закону.

Список літератури:

1. Курепіна О.Ю. Стимулюючий правовий режим господарювання у системі господарського права: поняття та співвідношення зі спеціальним режимом господарювання. *Економіка та право*. 2023. № 3. С. 18–40. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw>. 2023.03.018.
2. Ліллемяе О.Е. Господарсько-правове забезпечення державної допомоги суб'єктам господарювання: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Київ, 2016. 201 с.
3. Феофанова І.М. Допустимість державної допомоги: господарсько-правовий аспект: дис. ... докт. філософії: спец. 081 «Право». Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. 231 с.
4. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-ХІІ. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
5. Порядок відбору інвестиційних проєктів, для реалізації яких надається державна підтримка, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.11.2013 № 835. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2013-%D0%BF#Text>.
6. Порядок відбору інвестиційних проєктів у вугільній галузі, для реалізації яких надається державна підтримка/допомога у формі державних гарантій, постановою Кабінету Міністрів України від

13.09.2017 № 742. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-2017-%D0%BF#Text>.

7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

8. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

9. Про розвиток літакобудівної промисловості: Закон України від 12.07.2001 № 2660-III. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2660-14#Text>.

10. Про заходи щодо державної підтримки суднобудівної промисловості в Україні: Закон України від 18.11.1999 № 1242-XIV. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1242-14/ed20120601#Text>.

11. Council Regulation (EU) 2015/1588 of 13 July 2015 on the application of Articles 107 and 108 of the Treaty on the Functioning of the European Union to certain categories of horizontal State aid (codification) (Text with EEA relevance). *Офіційний веб-сайт Eur-lex. Access to European Union Law*. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2015.248.01.0001.01.ENG.

12. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01.07.2014 № 1555-VII. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>.

13. Framework on State aid to shipbuilding 2011/C 364/06 of 14 December 2011. *Офіційний веб-сайт Eur-lex. Access to European Union Law*. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2011.364.01.0009.01.ENG&toc=OJ%3AC%3A2011%3A364%3ATOC#ntr4-C_2011364EN.01000901-E0004.

14. Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання у вугільній галузі, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 13.01.2021 № 38. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/38-2021-%D0%BF#Text>.

15. Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання в галузі цивільної авіації, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2024 № 26. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/26-2024-%D0%BF#Text>.

16. Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для провадження діяльності, пов'язаної із спортивною інфраструктурою, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 13.02.2024 № 161. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-2024-%D0%BF#Text>.

17. Commission Regulation (EU) No 651/2014 of 17 June 2014 declaring certain categories of aid compatible with the internal market in application of Articles 107 and 108 of the Treaty (Text with EEA relevance). *Офіційний веб-сайт Eur-lex. Access to European Union Law*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02014R0651-20230701&qid=1699610699191>.

18. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.

19. Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для підтримки середнього та малого підприємництва, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 № 348. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-2023-%D0%BF#Text>.

20. Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для забезпечення розвитку регіонів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 № 348. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-2023-%D0%BF#Text>.

21. Communication from the Commission Guidelines on regional State aid 2021/C 153/01. *Офіційний веб-сайт Eur-lex. Access to European Union Law*. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021XC0429\(01\)#ntr86-C_2021153EN.01000101-E0086](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021XC0429(01)#ntr86-C_2021153EN.01000101-E0086).

22. Курепіна О.Ю. Особливості застосування стимулюючого правового режиму господарювання. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 63–71. DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.8>.

23. Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 31.01.2018 № 33. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/33-2018-%D0%BF#Text>.

24. Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на охорону навколишнього природного середовища, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 11.10.2021 № 1060. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-2021-%D0%BF#Text>.

25. Commission Notice on the notion of State aid as referred to in Article 107(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union C/2016/2946. *Офіційний веб-сайт Eur-lex. Access to European Union Law.* URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2016.262.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2016:262:TOC.

Kurepina O.Yu. LEGAL REGIME STIMULATING ECONOMIC ACTIVITIES WITH EMPHASIS ON THE FUNCTIONAL CRITERION

The article justifies the provision that the sphere of influence of the legal regime stimulating economic activities, based on the functional criterion, extends to economic entities whose activities can contribute to creating conditions for overall economic growth by increasing investment and innovation activity, achieving interrelated goals of state economic, social, and environmental policies, forming a triad of sustainable development, etc. It argues that the functional criterion contributes to a much larger scale of effect from the application of stimulating legal means, ensuring the neutralization of factors localizing advantages from the use of stimulating legal means, such as territorial and/or associated with the acquisition of special legitimizing features (e.g., special legal status, etc.). Relying on the functional criterion, it is proposed to identify the most common types of legal regime stimulating economic activities, which entail varying degrees and scales of influence on the activities of economic entities, namely: 1) legal regimes supporting investment and innovation activities; 2) legal regime supporting specific sectors of the economy; 3) legal regime supporting specific types of economic activities; 4) legal regime supporting small and medium-sized enterprises; 5) legal regime of state aid to economic entities to ensure regional development; 6) legal regime of state aid to economic entities for achieving social and environmental goals. It substantiates that the legal means of stimulating nature within the legal regimes of investment and innovation activities provide both different scope and content and general and special procedure for their application. It is established that one of the shortcomings of national practice of legal regulation of support for economic entities in certain sectors of the economy, as well as support for small and medium-sized enterprises, is the lack of correlation between the procedure and conditions for providing state support and the requirements of the Law of Ukraine «On State Aid to Economic Entities».

Key words: *legal regime stimulating economic activities, functional criterion, types of legal regime stimulating economic activities with emphasis on the functional criterion, economic entity, state aid to economic entities.*